Елла Андрієвська
м. Київ, Україна

Особливості перекладу технічних текстів із застосуванням новітніх технологій

The article deals with the features of French-Ukrainian translation of technical texts using Pragma 6.x machine translator and Google Translate, as well as their advantages and disadvantages.

Keywords: French-Ukrainian translation, automatic translation system, Pragma 6.x, Google Translate, technical instructions

Розвиток сучасного перекладознавства зумовлює об'єктивну потребу у використанні нових інформаційних технологій. Водночас технічні інновації останніх років сприяють появі дієвих систем автоматичного перекладу. Так, унікальні можливості перекладу офіційно-ділових текстів у французькому та українському напрямках надає програма Pragma 6.x (Trident Software), яка забезпечує, на мою думку, пристойну якість відтворення змісту документів.

Pragma 6.x має декілька лінійок продуктів: Business, Home, Net, Server і може використовуватись як в Інтернет, так і оф-лайн при заповненні форми і введенні ключа активації. Програма є дуже простою у використанні. Переклад виконується безпосередньо у вікні активного застосування або в окремому вікні швидкого перекладу. За допомогою програми можна перекладати офіційно-ділові тексти, подані у форматі MS Word, а також у вигляді документів Інтернет сторінок, повідомлень електронної пошти, довідок, тощо [1].

В проекті Pragma використовується багатомовна технологія перекладу, в якій для вибраної кількості мов підтримуються всі можливі комбінації перекладу, існує зокрема і франко-український та українсько-французький напрямки.

Окрім основних перекладних словників, програма містить словники спеціальних термінів з 50-ти різних тематик. До цих словників включені досить рідкісні і специфічні терміни. Наявність словників спецтермінів відображається в назві програми у вигляді плюса: Pragma 6.x+ або Pragma 6.x Plus. При роботі зі спеціалізованими документами підключення таких словників значно підвищує якість перекладу. Разом з системними словниками, що поставляються, перекладач має можливість поповнювати і редагувати свої особисті

словники. Словники перекладача мають найвищий пріоритет при перекладі, це дозволяє корегувати перекладні значення слів і виразів [2].

Активуючи програмний продукт Pragma 6.x в режимі он-лайн через Інтернет, ми простежили можливості автоматичного перекладу ділових текстів, зокрема на матеріалі французьких технічних інструкцій побутових приладів. Здійснивши аналіз структурно-семантичних особливостей перекладу, ми намагались з'ясувати, чи є машинний переклад Pragma 6.x ефективним засобом для відтворення французького тексту українською мовою.

Автоматичний переклад Pragma 6.x порівнювався з репрезентацією цього ж тексту за допомогою онлайн-перекладача Google Translate.

Відома усім сьогодні і надзвичайно популярна система машинного перекладу Google Translation відзначається високою швидкістю і значною потужністю. Google Translation як веб-сервіс компанії Google призначений для перекладання невеликого тексту або веб-сторінки з іноземної мови. На відміну від інших сервісів перекладу, таких як Babel Fish, AOL і Yahoo, які використовують технологію SYSTRAN, Google використовує власне програмне забезпечення. В основі перекладача Google лежить метод статистичного машинного перекладу [3].

При здійсненні лексико-семантичного аналізу тексту автоматичного перекладу семантичне значення виразу розглядалось як зміст, інформація, що відтворюється словом, граматичною формою слова, словосполученням чи реченням. Виявлялись особливості синтаксичних зв'язків між елементами тексту за певними розпізнавальними маркерами прояву граматичних відносин між його складовими елементами.

У процесі подальшого вивчення вихідного тексту досліджувався не лише збіг смислового об'єму, а й еквівалентність засобів вираження, які використовуються для репрезентації смислового наповнення речення. Метою розвідки було визначити, чи віднайшов автоматичний перекладач термін-еквівалент чи просто вдалий відповідник оригіналу, а також, чи досягнуто повної відповідності з тестом-оригіналом.

На нашу думку, адекватний переклад, на відміну від еквівалентного, не є відображенням оригіналу на іншій мові, але він має повністю передавати зміст першотвору, не викривляючи його. Досягнення адекватності в тексті перекладу передбачає можливе використання пояснюючих доповнень, пов'язаних з екстралінгвістичними факторами, культурними особливостями, або опущення деяких елементів тексту, без яких зміст не зазнає яких-небудь істотних змін.

Стосовно адекватності автоматичного перекладу, то тут слід зважати на функціонально-прагматичний аспект даної категорії.

Адекватність машинного перекладу ми визначаємо як адекватність відтворення основної прагматичної функції оригіналу.

Розглянемо окремі приклади перекладу, виконані машиною, та основні семантичні невідповідності, що підлягають редагуванню.

1) Короткі словосполучення, що являють собою підзаголовки інструкції, наприклад, для приладу для приготування гарячих напоїв:

Contrôle du fusible

Pragma 6.x : *Контроль з плавлення*

Google Translate: *Перевірка запобіжника*

Програма Pragma 6.x не розпізнала дану колокацію і хибно підібрала відповідник до іменника *fusible,* розглядаючи його як прикметник *плавкий.* Хоча у словниковій статті *fusible* технічного словника першим стоїть значення *запобіжник.* Можливо, перекладач схибив через те, що словосполучення розглядалось поза контекстом. Водночас Google Translate надав адекватний переклад, що збігається з текстом інструкції: *Перевірка запобіжника.*

2) Простежимо переклад ще одного підзаголовку інструкції: *Vider le marc.*

Pragma 6.x: *Випорожнити вичавки*

Google Translate: *Опустіть підстави*

Автоматичний перекладач Pragma 6.x дає правильний смисловий еквівалент словосполучення, передаючи основну інформацію. Однак без контексту машина не може підібрати термінологічне словосполучення саме для технічної інструкції приладу. Водночас перекладач Google Translate абсолютно не розпізнав значення слів. Відповідно до контексту технічної інструкції, адекватним перекладом є *Очищення контейнера.* Маємо лексичну трансформацію, де значення мови оригіналу передається за допомогою українського відповідника, що не збігається зі словниковим еквівалентом.

3) Ще один переклад підзаголовку до розділу: *Élimination de corps étrangers.*

Pragma 6.x: *Усунення з чужорідних тіл*

Google Translate: *Видалення сторонніх предметів*

Перший автоматичний переклад надає уяву, про що йдеться, оскільки збережене смислове ядро речення, проте, не є адекватним для тексту технічної інструкції. Граматична конструкція українського речення є хибною, оскільки неправильно перекладено прийменник *de*, який у цьому випадку є ознакою родового відмінка і не підлягає перекладу. Переклад, виконаний програмою Google Translate, є адекватним, хоча поряд з поданим словосполученням, машина пропонує ще один варіант – *Видалення сторонніх тіл.* Людина-

перекладач обирає відповідник, який підходить за контекстом.

Адекватний переклад згідно з інструкцією – *Видалення сторонніх предметів.*

4) Розглянемо прості розповсюджені речення з інструкції:

Placez l'appareil sur une surface plane et stable.

Ne jamais le poser sur une plaque de cuisson, même seulement tiède з французької перекладено:

Pragma 6.x:

Поміщаєте апарат на plane і стабільній площі.

Не ніколи його покласти на дощечці з готування, навіть тільки теплий.

Google Translate:

Поставте пристрій на рівну і стійку поверхню.

Ніколи не кладіть його на форму для випічки, навіть тільки теплу.

Pragma 6.x не переклала слово *plane* і хибно відтворила прикметник *stable*, з численними неузгодженнями граматичних форм, створивши неправильну заперечну конструкцію. Програма Google Translate перше речення переклала повністю адекватно. Водночас викривила значення словосполучення *une plaque de cuisson.* Як бачимо, викривлення граматичних значень і конструкцій призвело до втрати формальних розпізнавальних ознак тексту та інших зв'язків. Стає зрозумілим, що машина переклала речення дослівно за допомогою слів, наявних у її словнику.

А смисл полягає в наступному:

Помістіть пристрій на рівну і стійку поверхню.

Не можна ставити пристрій на теплу або гарячу поверхню.

5) Простежимо автоматичний переклад складнопідрядних речень:

Si l'appareil a été mis hors de service et il est déjà refroidi, l'opération de rinçage est exigée lorsqu'on le rallume.

Lors d'une mise hors de service, l'opération de rinçage est actionnée automatiquement.

Pragma 6.x:

Якщо б апарат поклав hors з послуга і він вже охолоджений, операцію з полоскання потрібно коли його запалюють.

У час зовнішній вигляд hors з послуга, операція з полоскання пускається в хід автоматично.

Google Translate:

Якщо прилад вийшов з експлуатації та вже охолонув, потрібно повторно вмикати його.

Коли пристрій вийшов з експлуатації, операція промивання активується автоматично.

Як бачимо, переклад програми Pragma 6.x не є адекватним. Спотерігаємо неправильний підбір еквівалентів до словосполучення

mise hors de service, граматично неправильне відтворення пасивної конструкції *est exigée lorsqu'on le rallume* та порядку слів, нерозпізнання взагалі слова *hors,* хибний відповідник до терміну *l'opération de rinçage*. Вихідний текст Google Translate є порівняно кращим для загального розуміння змісту. У першому реченні пропущено переклад технічного терміну *l'opération de rinçage*, хоча у наступному реченні машина успішно його переклала. У другому – неправильно підібраний відповідник *d'une mise hors de service* у підрядному реченні. Отже, переклад другого речення не є адекватним.

Порівняймо з офіційним текстом української інструкції:

Якщо прилад був вимкнений і вже охолов, перед промиванням необхідно його увімкнути.

Після вимкнення машини промивання здійснюється автоматично.

Необхідно було змінити послідовність слів таким чином, щоб речення відповідало українській граматичній конструкції.

6) Розглянемо складне за своєю граматичною структурою речення з інструкції кавомолки:

Cet automate intégral à 2 tasses séduit par sa simplicité d'emploi, sa technologie avancée et prépare, avec un seul procédé de préchauffage, au choix 1 ou 2 tasses à la fois de café et d'express d'une qualité gastronomique et avec couronne de mousse garantie.

Pragma 6.x:

Ця повністю автоматична 2-скляна машина спокушує своєю простотою використання, передовою технологією і готує за допомогою одного процесу попереднього нагрівання вибір 1 або 2 чашок кави та еспресо гастрономічної якості та з коронкою гарантована піна.

Google Translate:

Ця повністю автоматична 2-скляна машина спокушує своєю простотою використання, передовою технологією і готує за допомогою одного процесу попереднього нагрівання вибір 1 або 2 чашок кави та еспресо гастрономічної якості та з коронкою гарантована піна.

Вбачаємо, що виконаний машиною Pragma 6.x переклад речення переважно не відповідає конструкціям в українській мові. Зокрема, неправильно підібрані еквіваленти термінологічного сполучення *automate intégral,* дієслова *séduit,* іменник *avec couronne* у сполученні з *de mousse* . Програма Google Translate також не розпізнала правильну структуру речення та відповідні семантичні зв'язки і дала свій варіант, використавши лексику зі свого словника.

Порівняймо з перекладом тексту, здійсненим людиною-перекладачем:

Ця повністю автоматизована машина, розрахована для приготування 2 чашок гарячих напоїв, приваблює своєю простотою у використанні і відповідає вимогам сучасних технологій. За 1 цикл ви можете приготувати одну або одночасно дві чашки професійно завареної кави та еспресо з пінкою.

Адекватний переклад потребує застосування трансформації, спрямованої на зміну синтаксичної структури – розділення речення на два; використання у перекладі прийомів декомпресії, смислового розвитку – *розрахована для приготування 2 чашок гарячих напоїв*. Зважаючи на формальну невираженість семантичних компонентів у мові оригіналу, додаються семантичні елементи, що повніше розкривають зміст оригіналу. Поруч спостерігаємо заміни та компресію, як от *d'une qualité gastronomique* заміняється на *професійно завареної кави*, а у словосполученні *couronne de mousse garantie* опускається *couronne* і *garantie.*

У цілому лексико-семантичний аналіз вихідних текстів автоматичного перекладу за допомогою програм Pragma 6.x та Google Translate показав наявність певних видів смислових невідповідностей.

Типовими помилками при автоматичному перекладі є: буквальний переклад словосполучень, невірний вибір контекстуального еквівалента, відсутність синонімічних замін при перекладі, розбіжності у граматичних конструкціях речень, неправильна локалізація прикметника відносно іменника, прислівника відносно дієслова, невірне узгодження часів, неправильний переклад частин мови (зокрема, відтворення часу, способу, числа та особи дієслова, відмінків іменника) і т. ін. Найбільшим недоліком машинного перекладу є неспроможність системи стилістично упорядкувати текст, здійснити контекстуальні доповнення.

Водночас, програми перекладу Pragma 6.x та Google Translate демонструють високу швидкість роботи і сприяють підвищенню ефективності роботи фахівця. Утім, отриманий вихідний текст потребує обов'язкового постредагування змісту людиною-перекладачем.

Література

1. PRAGMA 6.X. http://www.translate.ua/. **2.** GOOGLE TRANSLATE. https://translate.google.com.ua/?hl=uk&tab =wT. **3.** Андрієвська Е.М. Сучасна електронна лексикографія в роботі перекладача: французька мова. Навчальний посібник у 2-х част. К.: КНУ імені Тараса Шевченка, 2016. 135 с.